

Αντίληψεις γονέων και παιδιών, αναφορικά με τον ανταγωνισμό ανάμεσα στα παιδιά μέσα στην οικογένεια

Χάλιος Ηλίας

Εκπαιδευτικός, Διεύθυνση Π.Ε. Δυτικής Θεσσαλονίκης
ixalios@gmail.com

Περίληψη

Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνήσει την αντίληψη γονέων και παιδιών, αναφορικά με τον ανταγωνισμό (rivalry) που υφίσταται ανάμεσα στα παιδιά. Στην παρούσα έρευνα έλαβαν μέρος 250 οικογένειες με δυο παιδιά (250 γονείς και 250 παιδιά-συμμετείχε ένας γονέας και ένα παιδί από κάθε οικογένεια). Η ηλικία των γονέων κυμαινόταν από 36 έως 41 ($M_{Age} = 38$ έτη) και τα παιδιά ήταν 10 ετών, που φοιτούσαν στη Δ' τάξη Δημοτικού. Τα 142 (57%) ήταν πρωτότοκα, ενώ 116 (46%) ήταν αγόρια. Όσον αφορά στο επίπεδο σπουδών των γονέων, 90 μητέρες (36%) και 84 πατέρες (33%) είχαν πανεπιστημιακή εκπαίδευση, ενώ 160 μητέρες (64%) και 166 πατέρες (67%) ήταν απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο αδελφικής σχέσης (SRQ, Furman & Buhrmester, 1985). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι γονείς αντιλαμβάνονται ότι υφίσταται λιγότερος παιδικός ανταγωνισμός, συγκριτικά με την αντίληψη των παιδιών τους. Αυτό μπορεί να έχει αντίκτυπο στη συμπεριφορά των παιδιών στο πλαίσιο του σχολείου.

Λέξεις – Κλειδιά: Γονείς, παιδιά, αντίληψη, ανταγωνισμός

Εισαγωγή

Ο ερχομός στην οικογένεια ενός νεογέννητου παιδιού είναι μια πολύπλοκη συνθήκη, που χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση του ανταγωνισμού. Βάσει της ψυχαναλυτικής οπτικής, ο ανταγωνισμός είναι σύμφυτος της αδελφικής σχέσης και συνδέεται με το οικογενειακό σύμπλεγμα μέσω της διεκδίκησης για το γονικό αντικείμενο. Σύμφωνα με τον Freud (Hindle & Sherwin-White, 2014), η γέννηση ενός νέου βρέφους αποτελεί για το μεγάλο παιδί μια σημαντική απώλεια και στέρηση του μητρικού αντικειμένου, με άμεσο επακόλουθο τη ζήλεια και τον ανταγωνισμό. Η ζήλεια αυτή φτάνει σε ακραίο σημείο, καθώς το πρωτότοκο παιδί επιθυμεί τον θάνατο του νεογέννητου (Sherwin-White, 2007). Ωστόσο, σύμφωνα με την Klein (Hindle & Sherwin-White, 2014), αυτές οι αρνητικές σκέψεις του μεγάλου παιδιού (λόγω αντιζηλίας κατά τη διεκδίκηση της γονικής αγάπης), ακολουθούνται από αισθήματα ενοχής. Προκειμένου να αντιμετωπιστεί αυτή η ενοχή αναπτύσσονται, παράλληλα, θετικά συναισθήματα προς το αδελφάκι. Αυτό έχει ζωτική σημασία, διότι επηρεάζει τόσο την ποιότητα της αδελφικής σχέσης όσο και τον τρόπο αλληλεπίδρασης με τους άλλους στο κοινωνικό περιβάλλον κατά τη μετέπειτα ζωή (Hindle & Sherwin-White, 2014).

Επίσης, σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής σύγκρισης, τα άτομα έχουν την τάση να συγκρίνονται με πρόσωπα παραπλήσιων δυνατοτήτων, προκειμένου να αξιολογήσουν τον εαυτό τους (Festinger, 1954). Προφανώς, η αδελφική σχέση λειτουργεί ως το κατάλληλο πλαίσιο, όπου διευκολύνεται αυτή η σύγκριση αλλά και ο ανταγωνισμός.

Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στα αδέρφια είναι ένα σύνθετο φαινόμενο, που επηρεάζει σημαντικά τη σχέση τους. Η αδελφική σχέση χαρακτηρίζεται από έντονα συναισθήματα ζήλειας και εχθρότητας όταν τα παιδιά αντιμετωπίζονται με μη ισότιμο τρόπο, με αισθητή εύνοια υπέρ κάποιου παιδιού (Sheehan & Noller, 2002; Boll, Ferring, & Filipp, 2003; Rauer & Volling, 2007; Shanahan, McHale, Crouter, & Osgood, 2008; Finzi-Dottan & Cohen, 2010). Φαίνεται μάλιστα ότι η ζήλεια είναι ικανή να ωθήσει τα αδέρφια στην πρόκληση τραυμάτων μεταξύ τους (Sheblowski, Conger, & Widaman, 2005; Stauffacher & DeHart, 2005).

Ο αδελφικός ανταγωνισμός αποκτά νόημα σε σχέση με τους γονείς, καθώς συνδέεται με την αντίληψη των παιδιών για τη γονική μεροληψία, με τη μορφή διαφοροποιημένης μεταχείρισης των γονέων (Parental Differential Treatment- PDT) προς τα παιδιά (Furman &

Buhrmester, 1985; Buhrmester & Furman, 1990). Σύμφωνα με τους Furman και Buhrmester (1985), η γονική διαφοροποιημένη μεταχείριση συνδέεται με τον ανταγωνισμό (*rivalry*), ο οποίος αναφέρεται στην ατομική αξιολόγηση βάσει της αντίληψης των παιδιών αναφορικά με την πατρική και τη μητρική μεροληψία. Η παρουσία γονικής διαφοροποιημένης μεταχείρισης υποδηλώνει ότι οι γονείς αντιμετωπίζουν το κάθε παιδί με διαφορετικό βαθμό αυστηρότητας ή προσοχής και αγάπης, κάτι που γίνεται αντιληπτό από τα παιδιά, επηρεάζοντας την ποιότητα της αδελφικής σχέσης. Τα ευρήματα δείχνουν ότι η αντίληψη της μη ισότιμης μεταχείρισης από τους γονείς σχετίζεται με λιγότερο θετικές αδελφικές σχέσεις τόσο κατά τη διάρκεια της ζωής του ατόμου (Barrett & Weinstein, 2000; Kowal et al., 2002; Boyle et al., 2004; Coldwell, Pike, & Dunn, 2008; Shanahan et al., 2008; Finzi-Dottan & Cohen, 2010; Feinberg, Solmeyer, & McHale, 2012; Jensen, Whiteman, Fingerman, & Birditt, 2013).

Στο πλαίσιο της οικογένειας, η γονική διαφοροποιημένη μεταχείριση ασκεί έντονη επίδραση στην ποιότητα των αδελφικών σχέσεων (Barrett & Weinstein, 2000; Kowal, Kramer, Krull, & Crick, 2002; Boyle, Jenkins, Georgiades, Cairney, Duku, & Racine, 2004; Coldwell, Pike, & Dunn, 2008; Shanahan, McHale, Crouter, & Osgood, 2008; Finzi-Dottan & Cohen, 2010; Feinberg, Solmeyer, & McHale, 2012; Jensen, Whiteman, Fingerman, & Birditt, 2013), η οποία, ωστόσο, δέχεται επιδράσεις από προηγούμενες γενιές με μη συνειδητό τρόπο. Η γονική διαφοροποιημένη μεταχείριση μπορεί να επηρεαστεί από τις προβολές των γονέων στα παιδιά τους. Στην οικογένεια, τα παιδιά αποτελούν πεδίο προβολής των ασυνείδητων αναπαραστάσεων των γονέων ήδη από τη σύλληψη. Οι εν λόγω αναπαραστάσεις ενεργοποιούνται από τις συναισθηματικές ανάγκες των γονέων και δύνανται να διαμορφώσουν τις προσδοκίες τους για τα παιδιά, ακόμα και πριν τη γέννησή τους. Παρόλο που οι γονείς επεξεργάζονται από πριν αυτές τις αναπαραστάσεις, ο ερχομός κάποιου παιδιού μπορεί, μέσω της δικής του ιδιοσυγκρασίας, να τις επηρεάσει (Τσαμπαρλή, 2004).

Οι προβολές των γονέων πηγάζουν από τις συναισθηματικές ανάγκες, που είχαν βιώσει ως παιδιά στη σχέση με τους δικούς τους γονείς. Στο πλαίσιο αυτό υπάρχουν ορισμένες περιπτώσεις προβολών (Ιωσαφάτ, 1987 στο Τσαμπαρλή, 2004), όπως: ταύτιση του παιδιού με τον μικρότερο ή τον μεγαλύτερο αδελφό του γονέα, ταύτιση του παιδιού με έναν από τους δύο γονείς της οικογένειας προέλευσης, ταύτιση του γονέα με το ίδιο το παιδί και, τέλος, ταύτιση του γονέα με τον δικό του πατέρα ή τη δική του μητέρα.

Τα παιδιά παρότι είναι ανήμπορα κατά τα πρώτα αναπτυξιακά τους στάδια, δεν σημαίνει ότι αποδέχονται παθητικά αυτές τις προβολές, αλλά ασκούν με τη σειρά τους τέτοια επιρροή (ανάλογη με τις δυνατότητές τους), που πιθανώς διαφοροποιούν τις γονικές προβολές (Τσαμπαρλή, 2004). Δεδομένου ότι κάθε ταύτιση δημιουργεί διαφορετική δυναμική στις σχέσεις, είναι πολύ πιθανό να επηρεάζεται και η ποιότητα της σχέσης ανάμεσα στα αδέρφια.

Τα παιδιά αντιλαμβάνονται τη διαφοροποιημένη γονική μεταχείριση σε τέτοιο βαθμό, που μπορεί να επηρεάσει την αξιολόγηση σχετικά με τον εαυτό τους, προκαλώντας αρνητικές επιπτώσεις στην αυτοεκτίμησή τους αλλά και τη συμπεριφορά τους (Feinberg & Hetherington, 2001; Sheehan & Noller, 2002; Finzi-Dottan & Cohen, 2010). Ειδικότερα, μάλιστα, η άνιση μεταχείριση από τον πατέρα μειώνει τη θαλπωρή ανάμεσα στα αδέρφια (Finzi-Dottan & Cohen, 2010).

Στην περίπτωση που η μητέρα εκφράζει εύνοια προς το δευτερότοκο παιδί, το πρωτότοκο παρουσιάζει αποστασιοποίηση από την αδελφική σχέση. Μ' αυτή την απομάκρυνση, το μεγάλο παιδί έχει την τάση μείωσης του βαθμού θαλπωρής και συναισθηματικής εγγύτητας κατά την αλληλεπίδρασή του με το αδελφάκι του αντί να εκδηλώσει επιθετικότητα προς εκείνο. Από την άλλη πλευρά, εάν η μεροληψία της μητέρας είναι υπέρ του μεγάλου, το δεύτερο παιδί βιώνοντας αυτή την κατάσταση εκδηλώνει επιθετικότητα εναντίον του (Shanahan, McHale, Crouter, & Osgood, 2008). Ειδικότερα όταν υπάρχει διαταραχή άγχους, τα αδέρφια των παιδιών με τέτοια συμπτώματα αναφέρουν ότι υφίσταται ιδιαίτερη γονική μεταχείριση προς τα αδέρφια τους. Εκλαμβάνουν αυτή τη συμπεριφορά των γονιών τους ως καταχρηστική και ζηλεύουν αισθανόμενοι ότι οι ίδιοι εισπράττουν λιγότερη στοργή και

προσοχή. Αυτή η κατάσταση μπορεί να επηρεάσει την ποιότητα της αδελφικής σχέσης, δημιουργώντας αρνητικό συναισθηματικό κλίμα (Lindhout, Boer, Markus, Hoogendijk, Maingay, & Borst, 2003). Προς την κατεύθυνση αυτή, κρίσιμο ρόλο διαδραματίζει η αίσθηση δικαιοσύνης. Οι αξιολογήσεις της δικαιοσύνης λειτουργούν είτε μερικώς είτε πλήρως ως μεσολαβητές μεταξύ της γονικής διαφοροποιημένης μεταχείρισης και της ποιότητας της σχέσης στα αδέρφια. Η σχέση μεταξύ γονέα και παιδιών γίνεται προβληματική λόγω διαφοροποιημένης γονικής μεταχείρισης μόνο όταν οι έφηβοι αντιλαμβάνονται αυτή την τακτική ως άδικη. Ωστόσο, στις περιπτώσεις, όπου η διαφοροποιημένη μεταχείριση αξιολογείται από τα αδέρφια ως δίκαιη, δεν υφίσταται τέτοια σύνδεση (Kowal, Krull, & Kramer, 2004). Η αδελφική σχέση θεωρείται θετικότερη όταν τα αδέρφια αισθάνονται ότι αντιμετωπίζονται εξίσου, αλλά χειροτερεύει όσο αυξάνεται η ευνοιοκρατία (Boll, Ferring, & Filipp, 2005).

Η σύγκριση μεταξύ αδελφών προκαλεί αίσθημα ανασφάλειας στο παιδί, το οποίο αισθάνεται ότι αντιμετωπίζεται με λιγότερη εύνοια. Η έρευνα έχει δείξει ότι τα αδέρφια που υστερούν ως προς τη γονική εύνοια βιώνουν αρνητικά συναισθήματα, όπως: χαμηλή αυτοεκτίμηση, θυμό, κατάθλιψη, άγχος και αναξιότητα. Ενώ αυτά που ευνοούνται από τους γονείς αισθάνονται αποδοχή και ασφάλεια, αλλά παράλληλα νιώθουν συναισθηματική επιβάρυνση λόγω αδελφικού φθόνου, καθώς και λόγω υψηλών γονικών προσδοκιών (Sheehan & Noller, 2002; Boyle, Jenkins, Georgiades, Cairney, Duku, & Racine, 2004; Shebloski, Conger, & Widaman, 2005; Angel, 2006; Shanahan et al., 2008; Vogt Yuan, 2009).

Ο ανταγωνισμός δεν περιορίζεται μόνο στη νεανική ηλικία, αλλά μπορεί να λαμβάνει χώρα ακόμα και στην ενήλικη ζωή. Τα αδέρφια συνεχίζουν να διεκδικούν με ανταγωνιστικό τρόπο τις γονικές παροχές, διότι διατηρείται η ευαισθησία τους ως προς τη διαφορετική γονική μεταχείριση και κατά συνέπεια προκαλούνται εντάσεις μεταξύ τους (Garcia et al., 2000; Boll, Ferring, & Filipp, 2003; Rauer & Volling, 2007). Ωστόσο, τα άτομα που έχουν μεγαλύτερη γονική εύνοια (συγκριτικά με τα αδέρφια τους) έχουν καλύτερη ψυχοκοινωνική προσαρμογή στην καθημερινότητά τους (McHale, Updegraff, Newsom, Tucker, & Crouter, 2000a; Shanahan et al., 2008).

Όταν τα παιδιά αντιλαμβάνονται ότι υπάρχει ισότητα στη μεταχείριση από τους γονείς τους, η ποιότητα της αδελφικής σχέσης είναι θετική και γίνεται θετικότερη με την πάροδο του χρόνου, ενώ γίνεται πιο αρνητική καθώς αυξάνεται η μεροληψία (Boll, Ferring, & Filipp, 2005). Η διαφοροποιημένη μεταχείριση προς τα αδέρφια συνδέεται με χαμηλό βαθμό προσαρμογής των εφήβων, όταν το επίπεδο της θαλπωρής είναι χαμηλό ή το επίπεδο σύγκρουσης υψηλό. Οι έρευνες δείχνουν ότι όσο τα άτομα αισθάνονται ότι μειώνεται απέναντί τους (σε σύγκριση με τα αδέρφια τους) η εύνοια των γονέων, τόσο αυξάνονται τα εξωτερικευμένα προβλήματα με την πάροδο του χρόνου (Feinberg & Hetherington, 2001; Richmond, Stocker, & Rienks, 2005; Kothari, 2011). Οι έφηβοι, που αισθάνονται λιγότερο ευνοούμενοι από τη μητέρα τους, εκδηλώνουν μεγαλύτερη εχθρότητα και εμπλέκονται περισσότερο σε ριψοκίνδυνες καταστάσεις, καθώς και σε περιστατικά παραβατικότητας (κλοπές και βανδαλισμοί) (Scholte et al., 2007; Kothari, 2011).

Αλλά και τα παιδιά που έχουν την εύνοια των γονέων αισθάνονται αρνητικά, καθώς νιώθουν ενοχή λόγω αυτής της κατάστασης (Boyle et al., 2004). Από την άλλη πλευρά, όσο βελτιώνεται η ποιότητα της αδελφικής σχέσης με την πάροδο του χρόνου, τα καταθλιπτικά συμπτώματα των παιδιών μειώνονται (Richmond et al., 2005). Ωστόσο, υπάρχουν ευρήματα που δείχνουν ότι η επίδραση της ευνοιοκρατίας στη δημιουργία συναισθηματικών προβλημάτων των αδελφών, δεν είναι άξια λόγου (Kowal et al., 2002).

Εστιάζοντας στον ρόλο του πατέρα, έχει βρεθεί ότι τα παιδιά που εισπράττουν περισσότερη αυστηρότητα από τον πατέρα (σε σύγκριση με τα αδέρφια τους) εκδηλώνουν περισσότερα προβλήματα συμπεριφοράς. Μάλιστα, η μεροληψία σχετίζεται με υψηλό βαθμό προβληματικής συμπεριφοράς, ανεξάρτητα από το ποιο παιδί λαμβάνει ευνοϊκότερη μεταχείριση (Jeannin & Van Leeuwen, 2015).

Εκτός από τις καταστάσεις που συμβαίνουν στην περίοδο της νεανικής ηλικίας, φαίνεται ότι η αντίληψη των ατόμων σχετικά με την ευνοιοκρατία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και κατά την έναρξη της ενηλικίωσης. Η γονική μεροληψία στην αναπτυξιακή αυτή φάση και κυρίως η πατρική (όπως την αντιλαμβάνονται τα αδέρφια) επηρεάζει αρνητικά την αδελφική θालπωρή, ενώ παράλληλα λειτουργεί ως προβλεπτικός παράγοντας του ανταγωνισμού στην αδελφική σχέση (Finzi-Dottan & Cohen, 2010). Έχει παρατηρηθεί ότι όταν τα ενήλικα αδέρφια αναφέρονται στη μεταχείριση από τους γονείς, η ποιότητα της αδελφικής σχέσης βελτιώνεται εάν τα αδέρφια εισπράττουν ίση μεταχείριση. Αντιθέτως, η σχέση των αδελφών γίνεται πιο αρνητική με την αύξηση της μεροληψίας. Όσο περισσότερη είναι η γονική διαφοροποιημένη μεταχείριση τόσο λιγότερη είναι η οικειότητα, κάτι που δημιουργεί αρνητική συναισθηματική ατμόσφαιρα στην αδελφική σχέση (Boll, Ferring, & Filipp, 2005). Επίσης, τα άτομα που αναφέρουν ότι αισθάνονται λιγότερο ευνοούμενα σε σχέση με τα αδέρφια τους παρουσιάζουν αυξημένα συμπτώματα κατάθλιψης (Jensen et al., 2013).

Όσον αφορά στις παρελθοντικές καταστάσεις γονικής διαφοροποιημένης μεταχείρισης, έχει καταγραφεί ότι αυτές μπορεί να επηρεάσουν τις αδελφικές σχέσεις στο παρόν. Οι ενήλικες, οι οποίοι θεωρούν ότι (κατά την παιδική τους ηλικία) οι μητέρες τους παρουσίαζαν μεροληπτική μεταχείριση υπέρ των αδελφών τους ως προς τη στοργή και τον έλεγχο, χαρακτηρίζουν την αδελφική τους σχέση λιγότερο θετική, στην οποία επικρατεί κλίμα ανταγωνισμού (Culprepper, 2007).

Ωστόσο, ο παιδικός ανταγωνισμός δεν έχει μελετηθεί επαρκώς στον ελληνικό πληθυσμό. Η παρούσα μελέτη, φιλοδοξεί να καλύψει αυτό το κενό. Ως εκ τούτου, στόχος της παρούσας εργασίας ήταν να διερευνήσει την αντίληψη τόσο των γονέων όσο και των παιδιών, αναφορικά με τον παιδικό ανταγωνισμό. Συγκεκριμένα, η μελέτη διερεύνησε το ερώτημα: Κατά πόσο διαφοροποιείται η αντίληψη μεταξύ γονέων και παιδιών ως προς τον ανταγωνισμό ανάμεσα στα παιδιά; Στο πλαίσιο αυτό, η ερευνητική μας υπόθεση διατυπώνεται ως εξής: οι γονείς αντιλαμβάνονται σε διαφορετικό βαθμό τον παιδικό ανταγωνισμό στην οικογένεια, σε σύγκριση με την αντίληψη των παιδιών τους.

Μέθοδος

Συμμετέχοντες-Δείγμα

Στην έρευνα συμμετείχαν 250 ακέραιες οικογένειες με δύο παιδιά. Το τελικό δείγμα αποτελούνταν από 500 συμμετέχοντες (250 γονείς - 1 γονέας συμμετείχε από κάθε οικογένεια - και 250 παιδιά, 1 παιδί συμμετείχε από κάθε οικογένεια). Συμμετείχαν 65 πατέρες (26,29%) και 185 μητέρες (73,71%). Οι οικογένειες κατοικούν στην ευρύτερη περιοχή της βόρειας Ελλάδας. Η ηλικία των γονέων κυμαινόταν από 36 έως 41 ($M_{Age} = 38$ έτη), ενώ τα παιδιά ήταν 10 ετών και φοιτούσαν στην Δ' τάξη Δημοτικού. Όσον αφορά στην εκπαίδευση γονέων, σε ποσοστό 36% των μητέρων και 33% των πατέρων είχαν πανεπιστημιακή εκπαίδευση, ενώ 64% των μητέρων και 67% των πατέρων ήταν απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Σχετικά με τα συμμετέχοντα παιδιά, 142 (57%) ήταν πρωτότοκα, ενώ 116 (46%) ήταν αγόρια.

Εργαλεία μέτρησης

Ερωτηματολόγιο αδελφικής σχέσης (SRQ)

Το ερωτηματολόγιο αδελφικής σχέσης (SRQ: Furman & Buhrmester, 1985) χρησιμοποιήθηκε για τη μέτρηση τεσσάρων διαστάσεων της σχέσης ανάμεσα στα αδέρφια. Το SRQ είναι ένα ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς με 48 ερωτήσεις, το οποίο μετρά την αντιληπτή ποιότητα της αδελφικής σχέσης σε κλίμακα 5 σημείων που κυμαίνεται από 1 "καθόλου" έως 5 "πάρα πολύ". Η προσαρμογή του στα ελληνικά (Αδάμης, Τσαμπαρλή, & Ταλάντη, 2015) υποστηρίζει τη χρήση του στον ελληνικό πληθυσμό. Το SRQ διερευνά τέσσερις διαστάσεις. Μια αυτές είναι ο «Ανταγωνισμός» (rivalry), στην οποία εστιάζει η παρούσα έρευνα. Η διάσταση «Ανταγωνισμός» ορίζεται από τη σύνθεση των ερωτήσεων σχετικά με την ατομική αντίληψη των αδελφών για τη μητρική και την πατρική

διαφοροποιημένη μεταχείριση (Parental Differential Treatment- PDT). Επιπλέον, για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας υπολογίσαμε τη διαφορά μεταξύ των αντιλήψεων γονέων και παιδιών, προκειμένου να αποκτήσουμε ένα μέτρο σύγκλισης ή απόκλισης.

Ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων

Δημιουργήθηκε ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων, που αφορούν την ηλικία γονέων και παιδιών, φύλο και σειρά γέννησης των παιδιών, καθώς και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων.

Διαδικασίες

Η συλλογή των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε μέσω μιας επίσκεψης του ερευνητή σε δημόσια σχολεία Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης της ευρύτερης περιοχής της Βόρειας Ελλάδας. Η επιλογή του δείγματος υλοποιήθηκε μέσω “χιονοστιβάδας” και οι οικογένειες ενημερώθηκαν στο σχολείο από τον ερευνητή, κατά τη διάρκεια επιμορφωτικής συνάντησης. Έλαβε χώρα κατόπιν επικοινωνίας με τους διευθυντές των σχολικών μονάδων. Από τις 270 αρχικά επιλεγμένες οικογένειες, οι 250 συμφώνησαν να συμμετάσχουν στην εν λόγω έρευνα (ποσοστό ανταπόκρισης 93%).

Όλοι οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν ότι η συμπλήρωση των στοιχείων είναι ανώνυμη. Για τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων ζητήθηκε από τα παιδιά (αγόρια και κορίτσια, Δ΄ τάξης) να απαντήσουν σε όλα τα ερωτήματα με βάση τη δική τους αντίληψη. Το ίδιο ερωτηματολόγιο συμπλήρωσαν και οι γονείς (ο πατέρας ή η μητέρα). Για την ολοκλήρωση των ερωτηματολογίων χρειάστηκαν περίπου 15 λεπτά. Σημειώνεται ότι η μελέτη διεξήχθη σύμφωνα με τα πρότυπα δεοντολογίας της έρευνας με συμμετοχή προσώπων.

Αποτελέσματα

Για τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων, χρησιμοποιήθηκε το λογισμικό πακέτο Statistical Package for Social Sciences 21 (SPSS 21).

Αρχικά διερευνήθηκε η ύπαρξη ελλειπουσών τιμών. Δεν παρατηρήθηκαν τέτοιες τιμές. Επιπροσθέτως, διερευνήθηκε η στατιστικά σημαντική απόκλιση από την κανονικότητα των συνεχών μεταβλητών βάσει οπτικού ελέγχου των γραφημάτων (P-P), καθώς και των ελέγχων Kolmogorov-Smirnov και Shapiro-Wilk. Βρέθηκε στατιστικά σημαντική απόκλιση από την κανονικότητα. Οι επιλεγθείσες αναλύσεις ήταν μη παραμετρικές.

Στη συνέχεια διενεργήθηκε περιγραφική στατιστική, συνδυάζοντας δείκτες κεντρικής τάσης και διασποράς. Σχετικά με την επαγωγική στατιστική, για τη διερεύνηση στατιστικά σημαντικής απόκλισης από τη θεωρητική διάμεσο διατακτικής μεταβλητής επιλέχθηκε ο μη παραμετρικός έλεγχος Wilcoxon Signed Rank Test (Wilcoxon, 1945) (δεδομένου ότι βρέθηκε στατιστικώς σημαντική απόκλιση από την κανονικότητα).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, το τεστ Wilcoxon ενός δείγματος (Wilcoxon, 1945) (Πίνακας 1) αποκάλυψε στατιστικώς σημαντικά χαμηλότερες τιμές (σε σχέση με τη θεωρητική διάμεσο Mdn) αναφορικά με τον *ανταγωνισμό μεταξύ των παιδιών*, όπως τον αντιλαμβάνονται τόσο οι γονείς ($M=0,2$ $Mdn=0$) όσο και παιδιά τους ($M=0,2$ $Mdn=0$) (κλίμακα SRQ, Furman & Buhrmester, 1985). Όσον αφορά τον βαθμό συμφωνίας γονέων-παιδιών ($M=-1$ $Mdn=0$), καταγράφηκε στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ τους ως προς την αντίληψη του παιδικού *ανταγωνισμού*. Έχει προκύψει ότι οι γονείς αντιλαμβάνονται πως υφίσταται λιγότερος παιδικός ανταγωνισμός, συγκριτικά με την αντίληψη των παιδιών τους. Με άλλα λόγια, οι γονείς δεν αντιλαμβάνονται τον ανταγωνισμό των παιδιών τους στον βαθμό που πραγματικά συμβαίνει. Από την άλλη πλευρά, καθώς τα αδέρφια βρίσκονται σε συνεχή επαφή βιώνουν άμεσα και με περισσότερη συναισθηματική φόρτιση τον ανταγωνισμό στη μεταξύ τους σχέση. Παρατηρούμε ότι ο τρόπος που οι γονείς αντιλαμβάνονται την αδελφική σχέση είναι διαφορετικός από τον τρόπο που τα ίδια τα παιδιά την αντιλαμβάνονται, τουλάχιστον ως προς τον ανταγωνισμό.

Πίνακας 1. Αντίληψη του ανταγωνισμού μεταξύ των παιδιών

	M	Mdn	P^a
Γονείς			
Ανταγωνισμός	0.2	0.0	<0.001
Παιδιά			
Ανταγωνισμός	0.2	0.0	<0.001
Βαθμός Συμφωνίας (Γονείς- Παιδιά)			
Ανταγωνισμός	-0.1	0.0	0.002

^a: One-sample Wilcoxon median test (from the neutral '1' for the SRQ scale Rivalry; from the neutral '0' for the Parents-Children agreement scales).

Συμπεράσματα

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να διερευνηθεί η αντίληψη γονέων και παιδιών, αναφορικά με τον ανταγωνισμό ανάμεσα στα παιδιά μέσα στην οικογένεια.

Με βάση τα ευρήματα αυτής της έρευνας προκύπτει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ γονέων και παιδιών ως προς την αντίληψη του ανταγωνισμού, που λαμβάνει χώρα ανάμεσα στα παιδιά. Βρέθηκε ότι οι γονείς αντιλαμβάνονται πως υφίσταται λιγότερος παιδικός ανταγωνισμός, συγκριτικά με την αντίληψη των παιδιών τους. Παρατηρούμε ότι η οπτική των γονέων ως προς τον ανταγωνισμό των παιδιών τους διαφέρει από το πώς τα ίδια τα παιδιά τον αντιλαμβάνονται. Συνεπώς, επιβεβαιώνεται η ερευνητική μας υπόθεση, σύμφωνα με την οποία οι γονείς αντιλαμβάνονται σε διαφορετικό βαθμό τον παιδικό ανταγωνισμό, σε σύγκριση με την αντίληψη των παιδιών τους. Το εύρημα αυτό συνάδει με προηγούμενες έρευνες (Sanders, 2004; Whitman, McHale, & Soli, 2011). Φαίνεται ότι τα αδέρφια αντιλαμβάνονται περισσότερο τον ανταγωνισμό στη μεταξύ τους σχέση, δεδομένου ότι βρίσκονται σε συνεχή επαφή και τον βιώνουν άμεσα. Ωστόσο, το γεγονός ότι οι γονείς δεν αντιλαμβάνονται τον ανταγωνισμό των παιδιών τους στον βαθμό που πραγματικά συμβαίνει και, κατά συνέπεια, δεν συνειδητοποιούν αρκετά την αρνητική συναισθηματική φόρτιση μέσα στην αδελφική σχέση, επιτρέπουν εν αγνοία τους τη διατήρηση της προβληματικής συμπεριφοράς των παιδιών (Scholte et al., 2007; Kothari, 2011). Μάλιστα, αυτή η αρνητική συμπεριφορά μπορεί να μεταφερθεί και στο άμεσο κοινωνικό περιβάλλον εκτός οικογένειας, όπως το σχολείο. Άλλωστε τα παιδιά που βιώνουν συγκρουσιακές σχέσεις με τα αδέρφια τους φέρονται με επιθετικό τρόπο απέναντι στους συνομηλίκους τους στο σχολικό πλαίσιο (Dunn, 2005· Yabko, Hokoda, & Ulloa, 2008· Natsuaki, Ge, Reiss,& Neiderhiser, 2009).

Ωστόσο, είναι σημαντικό να εξεταστεί σε μελλοντικές μελέτες κατά πόσο διαφοροποιείται η αντίληψη μεταξύ γονέων και παιδιών ως προς τον ανταγωνισμό, όταν τα παιδιά είναι εφηβικής ηλικίας.

Ένας κύριος περιορισμός της παρούσας έρευνας είναι η διαδικασία «χιονοστιβάδας», μέσω της οποίας ελήφθη το δείγμα. Καθώς η δειγματοληψία μας δεν είναι τυχαία, επηρεάζεται η εξωτερική εγκυρότητα των αποτελεσμάτων μας (Iosifidis, 2003, 2008). Επίσης, δεδομένου ότι η παρούσα μελέτη βασίστηκε σε ερωτηματολόγια και ποσοτικές αναλύσεις, σημειώνεται ότι μια ποιοτική προσέγγιση με διεξοδικές συνεντεύξεις θα βοηθούσε στην απόκτηση βαθύτερης κατανόησης σχετικά με το εν λόγω φαινόμενο.

Η διερεύνηση του θέματος της παρούσας μελέτης είναι σημαντική, καθώς συμβάλλει στην αποκάλυψη ότι τα μέλη της οικογένειας διαφέρουν στον τρόπο που αντιλαμβάνονται τις σχέσεις μέσα στο πλαίσιο της. Συνειδητοποιώντας οι γονείς ότι η αντίληψή τους διαφέρει από εκείνη των παιδιών τους, είναι αναγκαίο να προσπαθήσουν επικοινωνιακά ούτως ώστε να μειωθεί αυτή η διαφορά. Με τον τρόπο αυτό θα είναι σε θέση να κατανοούν σε υψηλότερο βαθμό τη συμπεριφορά των παιδιών τους και να βελτιωθεί το κλίμα στην

αδελφική σχέση. Κατ' επέκταση θα συμβάλλουν στη μείωση των προβλημάτων συμπεριφοράς των παιδιών και στο σχολικό πλαίσιο.

Βιβλιογραφία

Angel, S. (2006). Sibling relationships. In J. S. Scharff & D. Scharff (Eds.), *New paradigms for treating relationships* (pp. 99–106). New York: Aronson.

Barrett, A. T., & Weinstein, R. S. (2000). Differential parental treatment predicts achievement and self-perceptions in two cultural contexts. *Journal of Family Psychology, 14*, 491–509, <http://dx.doi.org/10.1037/0893-3200.14.3.491>.

Boll T., Ferring D., & Filipp S. (2005). Effects of Parental Differential Treatment on Relationship Quality with Siblings and Parents: Justice Evaluations as Mediators. *Social Justice Research, 18*(2), 155-182.

Boll, T., Ferring, D., & Filipp, S. H. (2003). Perceived parental differential treatment in middle adulthood: Curvilinear relations with individuals' experienced relationship quality to sibling and parents. *Journal of Family Psychology, 17*(4), 472-487.

Boyle, M. H., Jenkins, J. M., Georgiades, K., Cairney, J., Duku, E., & Racine, Y. (2004). Differential-maternal parenting behavior: Estimating within- and between-family effects on children. *Child Development, 75*, 1457–1476.

Buhrmester, D. & Furman, W. (1990). Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child Development, 61*, 1387-1398.

Coldwell, J., Pike, A., & Dunn, J. (2008). Maternal differential treatment and child adjustment: A multi-informant approach. *Social Development, 17*, 596–612.

Culpepper, T. (2007). *The relations between young adults' retrospective perceptions of differential parental treatment, quality of the childhood and current sibling relationship, and current psychological adjustment*. A dissertation Department of Psychology College of Arts and Sciences University of South Florida.

Dunn, J. (2005). Commentary: Sibling in their Families. *Journal of Family psychology, 19* (4), 654-657.

Feinberg, M., Solmeyer, A.R., & McHale, S. M. (2012). The Third Rail of Family Systems: Sibling Relationships, Mental and Behavioral Health, and Preventive Intervention in Childhood and Adolescence. *Clinical Child Family Psychology Review, 15*, 43–57. DOI 10.1007/s10567-011-0104-5.

Feinberg, M., & Hetherington, E. M. (2001). Differential parenting as within-family variable. *Journal of Family Psychology, 15*, 22–37,

Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human Relations, 7*, 117–140.

Finzi-Dottan, R. & Cohen, O. (2010). Young Adult Sibling Relations: The Effects of Perceived Parental Favoritism and Narcissism. *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied, 145*:1, 1-22, doi:10.1080/00223980.2010.528073.

Furman, W. & Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the qualities of their sibling relationships. *Child Development, 56*, 448-461.

Garcia, M. M., Shaw, D. S., Winslow, E. B., & Yaggi, K. E. (2000). Destructive sibling conflict and the development of conduct problems in young boys. *Developmental Psychology, 36*, 44–53.

Hindle, D. & Sherwin-White, S. (Eds.) (2014). *Sibling Matters*. London: Karnac.

Jeannin, R. & Van Leeuwen, K. (2015). Associations Between Direct and Indirect Perceptions of Parental Differential Treatment and Child Socio-Emotional Adaptation. *Journal of Child and Family Studies, 24*, 1838–1855.

Jensen, A. C., Whiteman, S.D., Fingerman, K.L & Birditt, K. S. (2013). Life still isn't fair: Parental Differential Treatment of young adult siblings. *Journal of Marriage and Family, 75*, 438-452.

Kothari, B. (2011). *Parental Differential Treatment (PDT) of Siblings: Examining the Impact and Malleability of Differential Warmth and Hostility on Children's Adjustment*. A dissertation Social Work and Social Research. Portland State University.

Kowal, A., Kramer, L., Krull, J. L., & Crick, N. R. (2002). Children's perceptions of the fairness of parental preferential treatment and their socioemotional well-being. *Journal of Family Psychology, 16*, 297–306.

Kowal, A.K., Krull, J.L., & Kramer, L.(2004). How the Differential Treatment of Siblings is Linked With Parent-Child Relationship Quality. *Journal of Family Psychology, 18*(4), 658-665.

Lindhout, I., Boer, F., Markus, M. T., Hoogendijk, T. H. G., Maingay, R., & Borst, S. R. (2003). Sibling relationships of anxiety disordered children—A research note. *Journal of Anxiety Disorders, 17*, 593–601.

McHale, S. M., Updegraff, K. A., Newsom, J., Tucker, C. J., & Crouter, A. C. (2000a). When does parents' differential treatment have negative implications for siblings? *Social Development, 9*(2), 149–172.

Natsuaki, M. N., Ge, X., Reiss, D., & Neiderhiser, J.M. (2009). Aggressive behavior between siblings and development of externalizing problems: Evidence from a genetically sensitive study. *Developmental Psychology, 45*(4), 1009-1018.

Rauer, A. J., & Volling, B. L. (2007). Differential parenting and sibling jealousy: Developmental correlates of young adults' romantic relationships. *Personal Relationships, 14*, 495–511.

Richmond, M. K., Stocker, C.M., & Rienks, S.L. (2005). Longitudinal associations between sibling relationship quality, parental differential treatment, and children's adjustment. *Journal Family Psychology, 19*(4), 550-559.

Sanders, R. (2004). *Sibling relationships: Theory and issues for practice*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Scholte, R. H. J., Engels, R.C.M., de Kemp, R. A. T., Harakeh, Z., & Overbeek, G. (2007). Differential Parental Treatment, Sibling Relationships and Delinquency in Adolescence. *J Youth Adolescence, 36*, 661–671.

Scholte, R. H. J., Engels, R.C.M., de Kemp, R. A. T., Harakeh, Z., & Overbeek, G. (2007). Differential Parental Treatment, Sibling Relationships and Delinquency in Adolescence. *J Youth Adolescence, 36*, 661–671.

Shanahan, L., McHale, S. M., Crouter, A. C., & Osgood, D. W. (2008). Linkages between parents' differential treatment, youth depressive symptoms, and sibling relationships. *Journal of Marriage and Family, 70*(2), 480 - 494.

Shebloski, B., Conger, K. J., & Widaman, K. F. (2005). Reciprocal links among differential parenting, perceived partiality, and self-worth: A three-wave longitudinal study. *Journal of Family Psychology, 19*, 633–642.

Sheehan, G., & Noller, P. (2002). Adolescent's perceptions of differential parenting: Links with attachment style and adolescent adjustment. *Personal Relationships, 9*, 173–190.

Sherwin-White, S. (2007). Freud on brothers and sisters: a neglected topic. *Journal of Child Psychotherapy, 33*, 4-20.

Vogt Yuan, A. S. (2009). Sibling relationships and adolescents' mental health: The interrelationship of structure and quality. *Journal of Family Issues, 30*, 1221–1244. doi.org/10.1177/0192513X09334906.

Whiteman, S. D., McHale, S. M., & Soli, A. (2011). Theoretical perspectives on sibling relationships. *Journal of Family Theory & Review, 3*, 124 - 139.

Wilcoxon, F. (1945). Individual comparisons by ranking methods. *Biometrics Bulletin, 1*(6), 80-83.

Yabko, B. A., Hokoda, A., & Ulloa, E. C. (2008). Depression as a mediator between family factors and peer-bullying victimization in Latino adolescents. *Violence and Victims, 23*(6), 727–742.

Αδάμης, Δ., Τσαμπαρλή, Α., & Ταλάντη, Κ. (2015). Ψυχομετρική ανάλυση της ελληνικής έκδοσης του ερωτηματολογίου αδελφικής σχέσης (SRQ). *Ψυχολογία*, 22(1), 1-13.

Ιωσηφίδης, Τ. (2003). *Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.

Ιωσηφίδης, Τ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.

Τσαμπαρλή, Α. (2004). Η γονικότητα ως παράγων δόμησης της ταυτότητας στο παιδί. Στο Σ. Τάνταρος (Επιμ. Έκδ.), *Ανθρώπινη Ανάπτυξη και Οικογένεια* (σσ. 35-55). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.